

Filmoteka Szkolna

SIŁA SYMBOLU

POPIÓŁ I DIAMENT, REŻ. ANDRZEJ WAJDA (1958)

KRÓTKA HISTORIA JEDNEJ TABLICY, REŻ. FELIKS FALK (2005)

CHLEB, REŻ. GRZEGORZ SKURSKI (2003)

Organizatorzy:

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

O cyklu

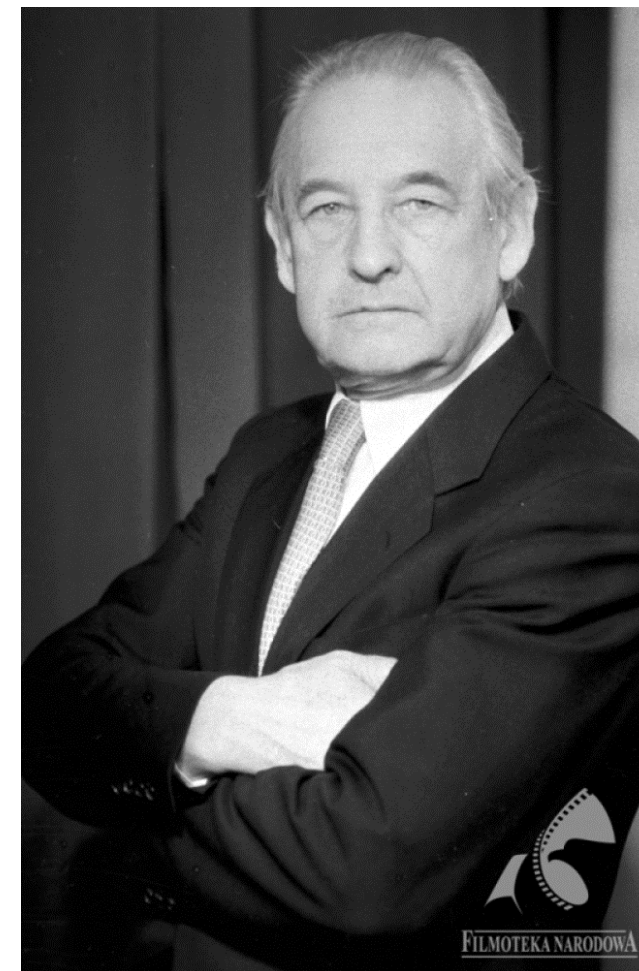
Trzy filmowe przykłady konfrontują nas z różnymi aspektami podjętego tu problemu. Pokazują sposoby wykorzystania znaczeń symbolicznych w filmie fabularnym i dokumentalnym, a przede wszystkim przypominają, że człowiek nie buduje swojej tożsamości jedynie z okruchów symbolicznego śmietnika, ale jako odpowiedzialny i rozumny podmiot jest dzieckiem pewnej wspólnoty i wyraża się poprzez symbole odkryte na nowo i obmyte we krwi obrońców tak pojmowanej kultury. Sztuka i jej symboliczny język rodzą się więc w akcie archetypowego odnawiania wspólnoty.

dr Mariola Jankun-Dopart

Andrzej Wajda, ur. 1926 - 2016

- Reżyser filmowy i teatralny, malarz.
- Przedstawiciel tzw. Polskiej Szkoły Filmowej.
- Współtwórca Kina Moralnego Niepokoju.
- Zainicjował powstanie Zespołu Filmowego „X”.
- We współpracy z Wojciechem Marczewskim założył Mistrzowską Szkołę Reżyserii Filmowej (Szkoła Wajdy).

- 1982 – Cezar Honorowy (od Francuskiej Akademii Sztuki i Techniki Filmowej)
- 2000 - Nagroda Akademii Filmowej (Oscar) za całokształt twórczości
- 2006 rok – Honorowy Złoty Niedźwiedź na Festiwalu Filmowym w Berlinie

Polska Szkoła Filmowa (Szkoła Polska)

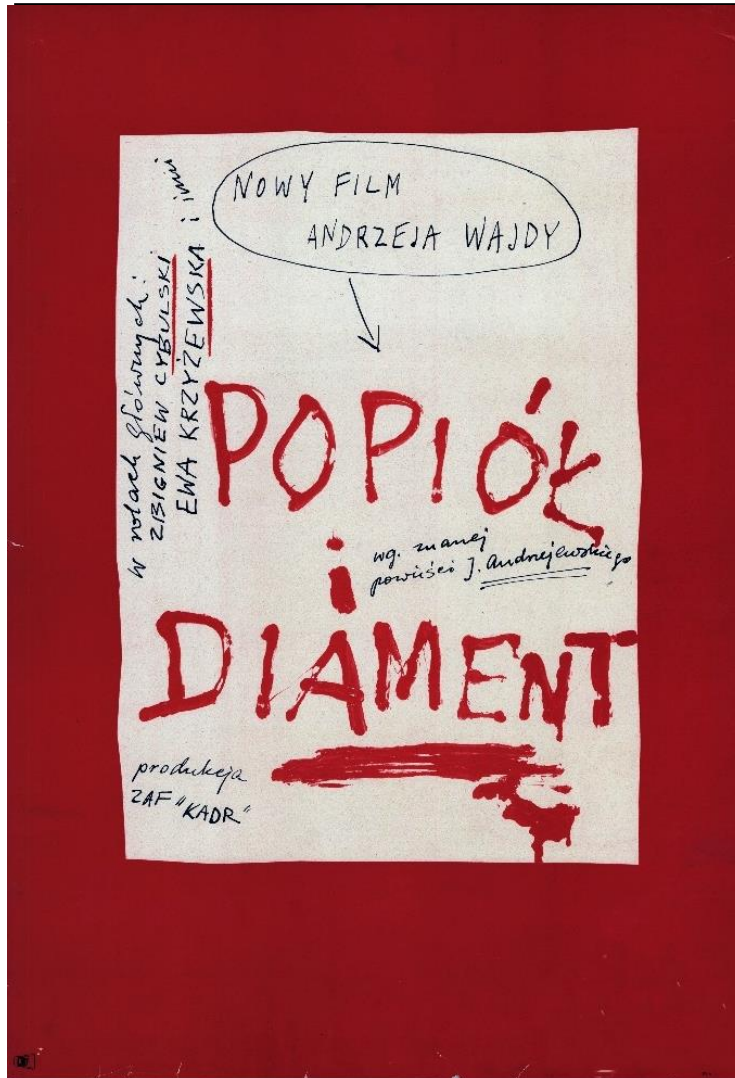
nurt artystyczny, prekursorski wobec przemian kina europejskiego lat 50.; film stawał się coraz bardziej osobistą wypowiedzią, z wyraźnie zaznaczonym stanowiskiem autora. Młodzi twórcy, urodzeni w latach 20. XX wieku, których przeżyciem pokoleniowym była wojna i powojenna przemiana ustrojowa. Podstawowym wyróżnikiem stało się nawiązywanie przez twórców emocjonalnego dialogu z publicznością na najbardziej aktualne tematy - duchowej kondycji Polaka i perspektyw narodowego losu - za pośrednictwem fabuł rozgrywających się w niedawnej przeszłości, najczęściej w czasie wydarzeń niedawnej wojny - A. Wajda - *Kanał* (1956), *Popiół i diament* (1958), *Lotna* (1959, A. Munk - *Człowiek na torze* (1956), *Eroica* (1957) i *Zezowate szczęście* (1959)

Młody akowiec i stary komunista

1958 rok

„Popiół i diament” 1958 r.

- ❑ losy Maćka Chełmickiego osiłą konstrukcyjną utworu
- ❑ akcja filmu dzieje się w ciągu jednej doby (antyczna tragedia)
- ❑ powieść Jerzego Andrzejewskiego powieścią emblematyczną
- ❑ dwie sceny pozapowieściowe: scena knajpiana, scena hotelowa z Podgórskim i Szczuką
- ❑ ukończony film spotkał się z negatywnymi głosami partii, wybronił go Jerzy Andrzejewski i intelektualiści partyjni
- ❑ po początkowym sprzeciwie władzy film wysłano na festiwal w Wenecji – nagroda FIPRESCI

Symbole w „Popiele i diamentcie”

- ❑ mity polskiego romantyzmu: śmierć za ojczyznę, mesjanistyczna ofiara, czyn dziejowy
- ❑ symboliczny tytuł powieści J. Andrzejewskiego zaczerpnięty od C. K. Norwida:
Coraz to z Ciebie jako z drzazgi smolnej
Wokoło lecą szmaty zapalone
Gorejąc nie wiesz czy stawasz się wolny
Czy to co Twoje będzie zatracone
Czy popiół tylko zostanie i zamęt
Co idzie w przepaść z burzą.
Czy zostanie
Na dnie popiołu gwiazdzisty dyjament
Wiekuistego zwycięstwa zaranie?

Symbole w „Popiele i diamentcie”

- ❑ nawiązanie do modelu bohatera romantycznego w konstrukcji Maćka Chełmickiego
- ❑ symbolika stroju postaci/aktora

Symbole w „Popiele i diamentach”

- ❑ symbolika tańca
- ❑ symbol Chrystusa na krzyżu
- ❑ pieśń *Czerwone maki na Monte Cassino*

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

Temat lekcji: Od wojny obronnej do wojny domowej. Próba analizy symbolicznej wybranych scen „Popiołu i diamentu” Andrzeja Wajdy

Opracowanie: Krzysztof Kurczyna

Etap edukacyjny: szkoła ponadpodstawowa

Przedmiot: język polski, historia

Czas: 2 godziny lekcyjne

Metody pracy:

wykład – pokaz filmu (fragmenty) – dyskusja sterowana – notatka

Środki dydaktyczne:

- pakiet Filmoteka Szkolna (film i broszura),
- plakat kinowy lub/i fotosy (np. z Internetu lub skserowane z książek),
- tablica poglądowa „Kalendarium kina polskiego” (daty i tytuły) lub książka/album o filmie polskim,
- ewentualnie egz. powieści Andrzejewskiego,
- kartka z cytatem (wiersz Norwida „Za kulisami”)

Cele:

- zapoznanie z arcydziełem filmowym (fragmenty początkowe i końcowe)
- objaśnienie terminu „polska szkoła filmowa”
- wyrobienie umiejętności dyskusji (polemiki),
- stosowania chwytów retorycznych,
- interpretacji i analizy filmowych „tekstów kultury”
- utrwalenie ogólnej wiedzy historycznej (dzieje Polski w II połowie XX wieku)

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmozawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

2. Zwięzły wykład przed filmem (uzupełniony pokazem materiałów – zob. środki dydaktyczne):
 - zarysowanie ogólnej sytuacji politycznej w Polsce i Europie ok. roku 1945 (koniec wojny, komunizm, wojna domowa, rola AK i rządu londyńskiego, plan „Burza” i Powstanie Warszawskie)
 - biografia artystyczna A. Wajdy (wczesne filmy a socrealizm, poetyka „kina narodowego”, inspiracje literackie i plastyczne, realizm i symbolika, nagrody w Cannes i honorowy Oscar)

www.filmotekaszkolna.pl

Filmoteka Szkolna

- próba zdefiniowania „polskiej szkoły filmowej” (zob. np. uwagi M. Jankun-Dopart lub książkę Trzynadłowski „Polska szkoła filmowa. Poetyka i tradycja”)
 - definicja „pokolenia Kolumbów” (symbolika określenia, inteligencki rodowód AK, Powstanie Warszawskie, powieść Bratnego, Baczyński i Różewicz)
 - film Wajdy – luźna adaptacja głośnej i dziś kontrowersyjnej powieści Andrzejewskiego (termin „twórcza zdrada”), recepcja w Polsce i na świecie (liczne nagrody festiwalowe), zmiana odbioru dzisiaj (tu pytanie do uczniów, dlaczego po 1989 roku zmienił się „styl odbioru” wielu tekstów kultury)
3. Tytuł powieści/filmu a wiersz C.K. Norwida „Za kulisami”: porównanie pierwotnego tytułu książki („Zaraz po wojnie”) i ostatecznego (pięknego, wieloznacznego i tajemniczego) głośne przeczytanie fragmentu romantycznego wiersza Norwida i wspólna interpretacja:
 - kontekst historyczny - epoka (emigracja, niewola narodowa)
 - kontekst biograficzny (tragiczny los poety)
 - konteksty współczesne (wojna i obozy, los „pokolenia Kolumbów”, filozofia egzystencjalna)

4. Analiza (treściowa i formalna) i interpretacja wybranych scen początkowych:

- film czarnobiały – oprócz kwestii techniczno-finansowych warto zwrócić uwagę na styl odbioru (uwydatnienie samej fabuły, inne spojrzenie na przestrzeń kadru, tonacja paradokumentalna i „surowa”, swoisty ascetyzm formalny, tragizm) – inne słynne przykłady to „Andriej Rublow” Tarkowskiego, „Lista Schindlera” Spielberga (dziewczynka w czerwonym płaszczku), „Nikifor” Krauzego (barwna końcówka)
- interpretacja przestrzeni pierwszego kadru: widać kopułę przydrożnej kaplicy w otoczeniu wierzb tworzących szpaler (skojarzenia ze stereotypowym polskim pejzażem „a la Chopin”, także aspekt religijny – tradycja katolicka)
- nastrój pozornie sielankowy: dwaj młodzi AK-owcy leżący na trawie, początkowo nie widać broni

pytanie: Jakie dostrzegacie skojarzenia np. z „Panem Tadeuszem”, ulubioną książką Wajdy (z ekranizował ją później)? wiosenna pogoda i obraz przyrody, mrówki chodzące po broni (aluzja do Telimeny w lesie?), ironiczny humor, młodzi bohaterowie o proweniencji romantycznej (podziemie niepodległościowe)

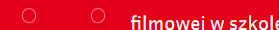
pytanie: Który środek artystyczny zastosował w tej sekwencji fabularnej reżyser – kontrast czy harmonię? oczywiście chodzi o kontrast – pomiędzy pogodą, krajobrazem, kapliczką i postacią dziewczynki a krwawym zamachem (stąd realizm dyskredytujący fałszywą sielankę)

- scena z dziewczynką przynoszącą kwiaty do kaplicy
pytanie: Dlaczego tę scenę możemy nazwać symbolicznym „zderzeniem dwóch światów?” np. mała dziewczynka jako symbol niewinności i czystości (co prawda stereotypowy), kwiaty kojarzące się z pięknem i przebudzeniem natury, ukryta aluzja do Matki Boskiej (?), zatem: dorosłość contra dzieciństwo, męskość contra kobiecość, radość życia contra przemoc i śmierć, kwiaty a broń, religia i polityka (można poszukać tu więcej ukrytych opozycji semantycznych)niezwykłość postaci Maćka Chelmieckiego (genialna kreacja Zbigniewa Cybulskiego)
pytanie: Zgadza się z opinią krytyki, że Chelmiecki jest tu kreowany świadomie przez Cybulskiego jak „przybysz z innej planety?” elementy charakterystyczne: ciemne okulary i ubiór (jakby z innej epoki), swoisty język, autoironia, nonszalancki styl bycia (gra ciała), ekspresywność przeplatana wyciszeniem

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

Filmoteka Szkolna

- słynna scena zabójstwa w kaplicy, poprzedzona widokiem twarzy umierającego w samochodzie robotnika (na drugim planie figura Chrystusa)

pytanie: Jak można kontekstowo interpretować bogatą symbolikę tej sceny? uzbrojeni zamachowcy (partyzanci) strzelający do bezbronnych robotników (nie wiadomo nawet, czy byli komunistami) – efekt pomyłki podkreślającej tragizm wojny domowej i rolę przypadku w ludzkim życiu (doświadczy tego sam Chelmicki)

tragikomiczna rola Bogumiła Kobieli (jego nerwowe i chaotyczne zachowanie, sugerujące tchórzostwo i oportunizm, znajdzie potwierdzenie później) zamknięte (zatrzaśnięte?)

drzwi kapliczki otwierające się niespodziewanie po zastrzeleniu młodego robotnika mogą oznaczać metafizyczną łaskę w momencie śmierci (Bóg? Jezus?), skoro osuwający się na ziemię człowiek klęczy w pewnej chwili z podniesionymi ramionami (bardzo podobna sytuacyjnie scena, zapewne przypadkowa, w sławnym „Plutonie” Stone’a)

Chelmicki strzelający w plecy – odwołanie do poetyki westernu: złamanie honorowej zasady pojedynku (czas wojny domowej nigdy nie jest „czasem honoru”)

wątpliwości moralne bohaterów (wizjów?) podsycają słowa Drewnowskiego: „Jezus, Maria! Uciekajmy, uciekajmy!”

wspólny wniosek końcowy: Wajda, choć sympatią z pewnością darzy AK (zob. inne jego filmy i biografie), dostrzega tragizm lat 1944-1948 i kwestię skomplikowanych wyborów etycznych i politycznych (Polacy strzelający do Polaków)

5. Analiza i interpretacja wybranych scen finałowych.

- scena zabójstwa Szczuki

zadanie: Oceńcie i zinterpretujcie tę scenę np. w kontekście początku filmu.

nocna sceneria: na planie symbolicznym nacechowanie negatywne, na planie praktycznym pozytywne (mniejsze ryzyko schwytania zamachowca). Maciek strzela tym razem z przodu, staje z ofiarą twarzą w twarz: odwrotnie niż na początku, ale ofiara nadal jest bezbronna (antywestern). Szczuka, wielokrotnie trafiony, pada w ramiona młodego AK-owca – opozycje: młodość – starość, komunizm – antykomunizm, „ofiara” – „kat” (wcześniej łączyła ich walka z okupantem niemieckim), syn marnotrawny – ojciec (w filmie często mamy do czynienia z symboliką biblijną)

- mityczna interpretacja zamachu (np. konflikt pokoleń – zabicie starego „króla” w archaicznych kulturach ułatwiało awans młodym – zob. klasyczną pracę Frazera „Złota gałąź”)

zadanie: Spróbujcie ocenić wiarygodność interpretacji Marioli Jankun – Dopart, wykorzystującej archetypiczne kategorie z mitologii greckiej. Aby ułatwić uczniom zadanie, cytujemy fragment zaczerpnięty z Internetu, w razie potrzeby przypominając „Oresteję” lub cykl mitów trojańskich:

„Wątek symbolicznego ojcobójstwa jest być może najistotniejszym elementem (...)... finałowa śmierć Maćka staje się swoistą zemstą Erynii za zabicie Szczuki (a wcześniej jego rówieśnika). Szczuka staje się Agamemnonem wracającym z wojny (...). Maciek – Orestes zabija podstępnie Szczukę, o którym wiadomo, że „zmarował życie matce Marka.” Szczuka funkcjonuje w tej scenie jako stroskany ojciec, który jest gotów na wszystko, by odzyskać syna utraconego za sprawą (...) „prawicowego odchylenia” oraz londyńskiej propagandy. (...)

w wymiarze symbolicznym „płonące” od sztucznych ogni niebo zagrzmie, przestraszywszy Maćka odgłosem podobnym do strzału (...). Niebo, chociaż – zgodnie z wykładnią obowiązującej ideologii, jak i modnego w 1958 roku egzystencjalizmu – puste, odpowiada Maćkowi, przepowiadając serię strzałów, która za chwilę zakończy jego życie.” w trakcie dyskusji kon-

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

- sztuczne ognie i ucieczka Maćka

pytanie: w jaki sposób Wajda w tej scenie wykorzystuje symbol i alegorię?

W momencie zatrzymania kadru uzyskujemy obraz alegoryczny: Ak-owiec trzyma w ramionach zabitego komunistę (symbol wojny domowej), przy czym pokaz sztucznych ogni sugerować może datę 9 maja 1945 roku (oficjalnie zakończenie wojny) kontrast symboliczny: skończyła się wielka wojna, lecz wciąż trwa „mała” (domowa) – Polska teoretycznie wygrała wojnę, lecz praktycznie nie odzyskała niepodległości. Maciek ucieka z miejsca zamachu – to już kolejna ucieczka (po pierwszym, nieudanym zamachu; z prowincji do Warszawy – zob. rozmowę z dowódcą, ostatnia ucieczka w finale przed patrolem)

- przypadkowa śmierć Maćka na podmiejskim śmietniku (czytamy końcowy fragment powieści, by porównać go ze zmienioną wyraźnie wersją filmową)

pytanie: Co oznacza – Waszym zdaniem – termin „twórcza zdrada” w kontekście tej adaptacji filmowej?

Filmowiec ma prawo zmienić wymowę całości czy np. zakończenie (otwarte lub zamknięte) adaptowanej książki (Wajda nakręcił film po tzw. odwilży 1956 roku, w dodatku ok. 10 lat od wydania powieści) – wiąże się to z istotnymi różnicami między językiem filmowym i literackim mimo zdania „po coś, człowieku, uciekał?” wymowa zakończenia filmowego jest bardziej pesymistyczna i tragiczna (przestrzeń symboliczna – ulica a śmietnik) problemy z recepcją: reżysera krytykowała zarówno lewica jak i prawica (np. skojarzenie z propagandowym hasłem komunistów „AK na śmietnik historii” – wszelako nie o to przecież chodziło artyście).

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji

filmowej w szkole.

„Popiół i diament” reż. Andrzej Wajda

Opracowanie Kamila Kołacz

I. PODSTAWOWE TECHNIKI NAUCZANIA

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

STOPKLATKA

Wskazówki dla nauczyciela

Scena zabójstwa Szczuki. Zrób stopklatkę na (1:26:55).

Pytania do uczniów

- Kogo widać na stopklatce?
 - W jaki sposób zostały przedstawione obie postacie? W jakim momencie je uchwycono?
- PODPOWIEDŹ:** Szczuka wpada w ramiona Maćka, swojego zabójcy, gdy ten odruchowo stara się go podtrzymać.
- Co stanowi „tło” śmierci Szczuki?
 - W jaki sposób można zinterpretować widziane na niebie fajerwerki?
- PODPOWIEDŹ:** Fajerwerki, które w tym samym momencie rozbłysnęły na nocnym niebie, pokazują dwuznaczność zwycięstwa i oświetlają fakt, że w filmowym świecie są tylko przegrani.
- Jakie znaczenie alegoryczne ma ta scena?
- PODPOWIEDŹ:** Obraz alegoryczny: AK-owiec trzyma w ramionach zabitego komunistę (symbol wojny domowej), przy czym pokaz sztucznych ogni sugerować może datę 9 maja 1945 roku (oficjalnie zakończenie wojny).
- Jakie znaczenie symboliczne ma ta scena?
- PODPOWIEDŹ:** Znaczenie symboliczne: skończyła się wielka wojna, lecz wciąż trwa „mała” (domowa) – Polska teoretycznie wygrała wojnę, lecz praktycznie nie odzyskała niepodległości.

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

DŹWIĘK I OBRAZ

Wskazówki dla nauczyciela	Pytania do uczniów
Obejrzyj z uczniami scenę palenia „zniczy” (35:06-39:35).	<ul style="list-style-type: none">• Jakie dźwięki diegetyczne słycać w omawianej scenie? <u>PODPowiedź:</u> Dźwięki diegetyczne, to takie, które mają swoje źródło w świecie przedstawionym w filmie.• Jaką piosenkę słycać w omawianej scenie? Co to za utwór? <u>PODPowiedź:</u> To polska pieśń wojskowa pt. „Czerwone maki na Monte Cassino”.

www.filmotekaszkolna.pl

Filmoteka Szkolna

- Czy słowa piosenki wywołują w Maćku wspomnienia? Jakie?
- Dlaczego Maciek zapala spirytus w szklankach?
PODPowiedź: Maciek zapala spirytus w szklankach wspominając przy tym swoich zmarłych towarzyszy walki.
- Jakie emocje wywołuje w widzu ta scena?
- Jaki jest jej sens metaforyczny?
PODPowiedź: Scena posiada duży ładunek emocjonalny i metaforyczny. Cały obraz zaczyna się w momencie, gdy artystka zaczyna śpiewać „Czerwone maki pod Monte Casino”. To właśnie słowa piosenki budzą w Maćku żywe wspomnienia. Czas sceny jest równy długości występu solistki, wraz z jej końcem gaśnie ogień w szklankach.

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

- Dlaczego po słowach Andrzeja „My żyjemy” Maciek wybucha histerycznym śmiechem? Jak można zinterpretować jego reakcję?

PODPOWIEDŹ: Reakcja ta jest bezsłownym, ironicznym komentarzem bohatera do formy oraz rodzaju życia jakie przyszło mu wieść. Życia, polegającego na odbieraniu życia innym. W tle natomiast słychać słowa piosenki: „I poszli jak zwykle uparci, jak zwykle o Polskę się bić...”.

- Jaką rolę w interpretacji sceny palenia „zniczy” odgrywa song „Czerwone maki na Monte Cassino”?

PODPOWIEDŹ: Pieśni powstańcze zajmują uprzywilejowane miejsce w warstwie dźwiękowej filmu: wyróżniają się zdecydowanie na tle tang, a nawet utworów klasycznych. Specyfikę tak konstruowanego świata przedstawionego wykorzystuje „song” w scenie palenia „zniczy” – opartej na kontrapunkcie – słyszymy *Czerwone maki na Monte Cassino*. Ładunek emocjonalny, jaki pieśń przynosi Maćkowi, ujawnia kontrast między reakcją jego, a odbiorem „Maków” przez resztę słuchaczy. Dla nich to zaledwie jeden z walców.

Obejrzyj fragmenty sceny poloneza (1:31:26-1:32:19 i 1:35:28-1:36:00 i 1:36:14-1:37:20).

- Do jakiego utworu literackiego nawiązuje scena tańczenia poloneza?

PODPOWIEDŹ: Odrealniona zarówno w warstwie obrazowej, jak i dźwiękowej scena poloneza kojarzy się z tańcem chocholim z „Wesela” Stanisława Wyspiańskiego. Ma również swoje pokrewieństwo – jeśli sięgnąć do wcześniejszych źródeł wielkiej tradycji romantycznej – z Bałem u Sena-

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy
Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa
tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje
webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez
filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie
przygotuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji
filmowej w szkole.

UJĘCIE

Wskazówki dla nauczyciela	Pytania do uczniów
Obejrzyj z uczniami scenę (1:06:50-1:1:48) i poproś by zwrócili uwagę na ujęcie (1:09:10-1:10:25).	<ul style="list-style-type: none">Gdzie rozgrywa się omawiana scena?Kto jest „świadkiem” rozmowy Maćka i Krystyny o marzeniach i planach na przyszłość?Czego symbolem jest odwrócony krzyż z Chrystusem w koronie cierniowej? <p><u>PODPOWIEDŹ:</u> Odwrócony krzyż jest tu symbolem zatraconych wartości i normalnej egzystencji.</p> <ul style="list-style-type: none">W jaki sposób została zakomponowana ta scena?

www.filmotekaszkolna.pl

Filmoteka Szkolna

PODPOWIEDŹ: Na pierwszym planie jest odwrócony do góry krzyż, na drugim rozmawiający bohaterowie.

INTERPRETACJA TYTUŁU

Wskazówki dla nauczyciela	Pytania do uczniów
Po obejrzeniu całego filmu.	<ul style="list-style-type: none">Jak można zinterpretować tytuł filmu? Czym jest tytułowy „popiół” oraz „diament”Czy jest w filmie scena, w której znajdujemy bezpośrednie odwołanie do tytułu filmu? Co to za scena? <p><u>PODPOWIEDŹ:</u> To scena w zawałonym kościele. Sam tytuł filmu ma znaczenie metaforyczne. Jest on nawiązaniem do wiersza Cypriana Kamila Norwida, którego słowa napisane są na grobie młodego żołnierza. Grób odkrywają przypadkowo Krystyna i Maciek, kiedy, spacerując, docierają na cmentarz</p>

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

II. KLUCZOWE PYTANIA

PRACA KAMERY

- Czy kamera porusza się w jakiś szczególny sposób?

PODPOWIEDŹ: Nie, film jest w interesujący sposób kadrowany, ale sama kamera wydaje się być nieobecna, widz nie zwraca na nią uwagi.

- Czy praca kamery w filmie odciąga uwagę od opowiadanej historii?

KOLORYSTYKA

- W jakich kolorach nakręcono film?
- Dlaczego film jest czarno-biały? Czy kolorystyka mogłaby odciągać uwagę od fabuły filmu?

PODPOWIEDŹ: Czarno-biały kolor uwydatnia samą fabułę.

POSTACI

- Kim jest protagonista filmu *Popiół i diament*?
- Jaki jest Maciek na początku filmu?

PODPOWIEDŹ: Maciek pojawia się jako konkretny młody człowiek, żołnierz-automat, wykonujący swój rozkaz, nie wiedząc, że popełnia błąd i zabija niewinnych ludzi.

- Jakie zadanie ma wykonać Maciek Chelmiński?

PODPOWIEDŹ: Maciek dostaje rozkaz zlikwidowania nowego sekretarza KW PPR Szczukę.

- Jak Maciek traktuje powierzone mu zadanie?

PODPOWIEDŹ: Jak swoją ostatnią misję, po wykonaniu zadania chce opuścić oddział i zacząć nowe życie.

- Czy wraz z rozwojem fabuły Maciek rewiduje własne postępowanie? Jakie wydarzenie skłania go do tej refleksji?

PODPOWIEDŹ: Błąd (zamordowanie przypadkowych osób) i jego konsekwencje wywołują kryzys i pragnienie spojrzenia w przeszłość, zrewidowania swojej drogi życiowej.

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy
Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa
tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje
webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez
filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie
przygotuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji
filmowej w szkole.

- Jak Maciek traktuje powierzone mu zadanie?

PODPOWIEDŹ: Jak swoją ostatnią misję, po wykonaniu zadania chce opuścić oddział i zacząć nowe życie.

- Czy wraz z rozwojem fabuły Maciek rewiduje własne postępowanie? Jakie wydarzenie skłania go do tej refleksji?

PODPOWIEDŹ: Błąd (zamordowanie przypadkowych osób) i jego konsekwencje wywołują kryzys i pragnienie spojrzenia w przeszłość, zrewidowania swojej drogi życiowej.

- Jaką rolę w życiu Maćka odegra spotkanie Krystyny? Czy poznanie Krystyny, barmanki pracującej w hotelowej restauracji wpływa na zmianę postawy Maćka i jego postrzeganie rzeczywistości? W jaki sposób?

PODPOWIEDŹ: Zauroczenie Krystyną uświadamia Maćkowi jeszcze wyraźniej bezsens zabijania w chwili zakończenia wojny, a także pragnienie bycia z ukochaną.

- Co rozwiewa ostatecznie wątpliwości Maćka?

PODPOWIEDŹ: Wojskowa przysięga oraz oskarżenia Andrzeja o dezercję rozwiewają wątpliwości młodego mężczyzny.

- Czy Maćkowi udaje się wykonać rozkaz?
- W jakich okolicznościach zabija Szczukę?

PODPOWIEDŹ: W chwili, gdy Szczuka opuszcza bal, aby dotrzeć do budynku UB na spotkanie ze swoim synem, oskarżonym o działalność konspiracyjną, Maciek podąża za nim. Gdy w niebo strzelają fajerwerki na cześć zakończenia zmagania wojennych, akowiec zabija bezbronnego Szczukę.

- Kim jest Marek, syn Szczuki?

PODPOWIEDŹ: Marek, syn Szczuki, tak samo jak Maciek, walczy z formacją ojca jako żołnierz „podziemnej organizacji”.

- W jaki sposób Zbyszek Cybulski kreuje postać Maćka Chełmickiego? Zwróć uwagę na środki aktorskiej ekspresji.
- W jaki sposób postać grana przez Zbyszka Cybulskiego jest uwspółcześniona?

PODPOWIEDŹ: Sposób mówienia, okulary, dżinsy, pewna brawura w zachowaniu, chłopięcość.

- Dlaczego twórcy zdecydowali się na ten uwspółcześniający zabieg?

PODPOWIEDŹ: Młody widz może dzięki temu w pełni identyfikować się z Maćkiem, który staje się kolegą, rówieśnikiem, chłopakiem z sąsiedztwa ubranym w modną kurtkę z 1958 roku.

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

NARRACJA

- Jak długo trwa czas wydarzeń przedstawionych w filmie?

PODPOWIEDŹ: Jeden dzień.

- Czy skonstruowanie fabuły filmu na zasadzie trzech jedności może mieć znaczenie metaforyczne?

PODPOWIEDŹ: Fakt, że akcja opowieści obejmuje jedną dobę ma głęboki wymiar. Reżyser skorzystał z zasady trzech jedności: akcji, czasu i miejsca. Tak skonstruowany obraz przywodzi na myśl bardziej antyczną tragedię, gdzie główny bohater zostaje postawiony w obliczu wyboru między dwoma równorzędnymi wartościami. Jakakolwiek będzie jego decyzja i tak doprowadzi go do nieuniknionej i nieuchronnej klęski. Dlatego postać Maćka bardziej kojarzy się antycznymi postaciami lub bohaterami szekspirowskich dramatów.

- Czy fabuła filmu rozwija się linearnie?
- Czy w filmie są obecne retrospekcje?

MIEJSCE AKCJI

- Kiedy rozgrywa się akcja filmu?
- Czy można podać dokładną datę?

PODPOWIEDŹ: Akcja filmu rozgrywa się w ostatnim dniu II wojny światowej, czyli 8 maja 1945 roku.

MUZYKA I DŹWIĘK

- Czy w *Popiele i diamentach* muzyka jest ważnym elementem dzieła?
- Czy w filmie obecna jest muzyka diegetyczna, czyli taka, która swoje źródło ma w diegezie filmu?
- Jakie utwory muzyczne należące do diegezy słyszymy w filmie?

PODPOWIEDŹ: Na przykład utwory Fryderyka Chopina, przedwojenne tango, pieśni partyzanckie np. „Czerwone maki na Monte Cassino”.

- Czy początek i koniec filmu spięte są jakąś kłamrą akustyczną? Jaka?

PODPOWIEDŹ: Obie sceny z udziałem Maćka Chełmickiego zostały spięte znaczącą kłamrą akustyczną. Tworzą ją głosy ptaków: skowronków na początku filmu oraz wron na końcu, których krakanie towarzyszy śmierci Maćka.

- Czy w scenie śmierci Maćka słychać jeszcze jakiś inny, znaczący dźwięk? Jaki?

PODPOWIEDŹ: Słychać dźwięk odjeżdżającego pociągu, który został pokazany kilka scen wcześniej.

- Czy odjazd pociągu może mieć znaczenie symboliczne? Jakie?

PODPOWIEDŹ: Maciek spieszy się rano na pociąg, ale napotyka patrol i zostaje śmiertelnie postrzelony. Pojawiający się w tle pędzący pociąg to symbol nowego życia, nadziei na lepsze jutro, przyszłości. Pociąg jednak odjeżdża – głównemu bohaterowi nie jest dane spełnienie marzeń.

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy
Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa
tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje
webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez
filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie
przygotuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji
filmowej w szkole.

MOTYWY

- Literatura: Jakie motywy literackie odnajdujemy w filmie?
- Romantyzm: Jakie motywy romantyczne są obecne w filmie?
- Romantyzm: Jakie cechy bohatera romantycznego odnaleźć można w postaci Maćka Chełmickiego?

PODPOWIEDŹ: Na przykład poświęcenie w walce za wolną ojczyznę, rezygnacja z indywidualnych pragnień, ofiara z własnego życia, bezgraniczne oddanie Idei.

- Motywy szekspirowskie: Do jakiego bohatera szekspirowskiego podobny jest Maciek?

PODPOWIEDŹ: Ważnym elementem filmu jest pokazany hamletyzm Maćka Chełmińskiego. Zauważamy jego duże podobieństwo do tytułowego bohatera jednego z dramatów Szekspira. Maciek, zupełnie jak Hamlet, przeżywa rozterki emocjonalne i egzystencjalne. Zabicie drugiego człowieka staje się dla obydwu dużym problemem, choć wiedzą, że jest to nieuniknione. Najważniejszym czynnikiem zmuszającym ich do tak radykalnego postępowania jest honor. Żaden z nich nie chce się splamić tchórzostwem. Pomimo, iż teoretycznie obydwaj mogą samodzielnie dokonać wyboru, czują na sobie presję innych ludzi: Maciek –

www.filmotekaszkolna.pl

Filmoteka Szkolna

swojego przyjaciela Andrzeja, a Hamlet – ducha zmarłego ojca. Dla obydwu podjęta decyzja kończy się śmiercią.

- Symbolika biblijna: W jakich scenach odnajdujemy symbolikę biblijną?

PODPOWIEDŹ: Na przykład w pierwszej scenie filmu: młodzi AK-owcy czekają na przyjazd Szczuki, którego mają zlikwidować, pod kapliczką, później Maciek zabije w niej przypadkowego mężczyznę; inny przykład – w scenie w ruinach kościoła widać odwrócony krzyż.

Inne adaptacje filmowe w reżyserii Andrzeja Wajdy

Scenariusze lekcji dla nauczycieli

Wszystkie instytucje

Domyślne sortowanie

Wszystkie materiały

Wszystkie gatunki

Adaptacje literackie wedł...
KOLEKCJA

„Noc listopadowa” w reż...
DO POCZYTANIA

Bohater, pisarz, reżyser –...
DO POCZYTANIA

Rola obrazów natury w fil...
DO POCZYTANIA

Łódź jako „ziemia obiecana...
DO POCZYTANIA

„Tatarak” w reż. Andrzeja...
DO POCZYTANIA

„Wesele” w reż. Andrzeja...
DO POCZYTANIA

„Zemsta” w reż. Andrzeja...
DO POCZYTANIA

Centrum Kultury Filmowej im. Andrzeja Wajdy

vod.warszawa.pl

1. „Zemsta” w reż. Andrzeja Wajdy (2002) – Fredro teatralny czy filmowy?
2. „Wesele” w reż. Andrzeja Wajdy (1972) – Malarstwo i muzyka filmie, czyli o synkryzmie sztuk.
3. Łódź jako „ziemia obiecana” – adaptacja filmowa powieści Władysława Stanisława Reymonta w reż. Andrzeja Wajdy (1975).
4. Rola obrazów natury w filmie „Brzezina” (1970) w reż. Andrzeja Wajdy i opowiadaniu Jarosława Iwaszkiewicza.
5. Bohater, pisarz, reżyser – o adaptacji filmowej „Panien z Wilka” w reż. Andrzeja Wajdy (1979).
6. „Tatarak” w reż. Andrzeja Wajdy (2009) – O reżyserowaniu śmierci.
7. „Noc listopadowa” w reż. Andrzeja Wajdy (1978) w Teatrze Telewizji – o filmowej rejestracji spektaklu teatralnego.

„Krótka historia jednej tablicy” 2005 r.

Feliks Falk, ur. 1941 r.

- reżyser filmowy i teatralny, scenarzysta, dramaturg, współtwórca nurtu „kino moralnego niepokoju”, malarz i grafik
- absolwent malarstwa i grafiki warszawskiej ASP oraz reżyserii w PWSFTviT w Łodzi (dyplom 1974)

Foto: Silar /licencja Creative Commons /Wikipedia

Samodzielne obejrzenie filmu „Krótka historia jednej tablicy”

„Solidarność, Solidarność...”

- ❑ „Solidarność, Solidarność...” (2005) – 13 etiud filmowych zrealizowanych przez wybitnych polskich reżyserów: Juliusz Machulski, Andrzej Jakimowski, Jerzy Domaradzki, Jan Jakub Kolski, Piotr Trzaskalski, Filip Bajon, Krzysztof Zanussi, Robert Gliński, Ryszard Bugajski, Jacek Bromski, Feliks Falk, Andrzej Wajda, Małgorzata Szumowska
- ❑ odmienne w treści, formie, zróżnicowane rodzajowo i gatunkowo
- ❑ patos, groteska, nostalgia, wzruszenie, rozczarowanie, żal i gniew
- ❑ obraz rzeczywistości posolidarnościowej
- ❑ szacunek do przeszłości i weryfikacja wartości po latach

Interpretacja „Krótkiej historii jednej tablicy”

- ❑ technika kolażu, ujęcia animowane, czarno-biała etiuda
- ❑ ujęcia filmowe z fotografiami archiwalnymi
- ❑ symboliczna droga, jaką przebyła biała tablica z logiem „Solidarności”
- ❑ każda ze scen przypomina określony okres historii Polski (np. czołg – stan wojenny)
- ❑ symbole i mity odchodzące w niepamięć
- ❑ skojarzenia z opowieścią Jana Christiana Andersena *Choinka*
- ❑ tablica jako znak, symbol tego wszystkiego, co narodziło się w świadomości, emocjach i nadziejach Polaków w 1980 roku

 Filmoteka Szkolna

„KRÓTKA HISTORIA JEDNEJ TABLICY” reż. Feliks Falk

Opracowanie Piotr Pomostowski

I. PODSTAWOWE TECHNIKI NAUCZANIA

STOPKLATKA	
Wskazówki dla nauczyciela	Pytania do uczniów

PODPOWIEDŹ: Dobrze sprawdzają się piosenki, ponieważ posiadają warstwę tekstową, a tekst może komentować lub kontrapunktować to, co widać na ekranie. Niech każda z grup zaproponuje piosenkę reprezentującą inny nurt muzyczny.

ZADANIA AKTYWIZUJĄCE

- Poproś uczniów o wybranie kadrów (stopklatek) z filmu, przedstawiających kluczowe momenty dla historii Polski. Uczniowie mogą pracować w parach lub trójkach.

PODPOWIEDŹ: Warto zwrócić uwagę na postacie i charakterystyczne motywy wizualne mocno osadzone w polskiej kulturze. Czasówki poszczególnych stopklatek: 01:00 – rejestracja NSZZ „Solidarność” (1980); 01:51 – pierwszy zjazd NSZZ „Solidarność” (1981); 02:05 – wprowadzenie w Polsce stanu wojennego (1981–1983); 02:57 – Obrady Okrągłego Stołu (1989), 03:44 – pierwsze częściowo wolne wybory parlamentarne (1989).

KSZTAŁCENIE WIELOKIERUNKOWE

- Podziel uczniów na 2–3-osobowe zespoły i rozdaj kartki z konturami kontynentu europejskiego i podziałem na państwa, które istniały przed rokiem 1991 (mapa nie może być pokolorowana i opisana nazwami państw). Działaniami Solidarności, które doprowadziły do upadku komunizmu zainspirowały się również inne kraje Bloku Wschodniego. Na podstawie swojej wiedzy historycznej uczniowie powinni wskazać te kraje, w których – podobnie jak w Polsce – upadł komunizm. Kraje te należy podpisać, a w granicach ich obszaru narysować flagi każdego z państw.

PODPOWIEDŹ: Aby ułatwić ćwiczenie, można przygotować zbiór flag na osobnej kartce oraz listę państw, również osobno. Niech uczniowie najpierw spróbują dopasować nazwę państwa do jego flagi, a dopiero następnym krokiem niech będzie namalowanie flagi na mapie.

3. Lapidarium czy śmietnik historii? Rola idei w życiu ludzi i narodów na podstawie „Krótkiej historii jednej tablicy” Feliksa Falka

Opracował: Paweł Miakota

POPIÓŁ I DIAMENT
KRÓTKA HISTORIA JEDNEJ TABLICY
C H L E B

Czas: 1 godzina lekcyjna (w tym projekcja filmu)

Po zajęciach uczeń będzie umiał:

- ✘ wyjaśnić pojęcia „etos”, „idea”, „tożsamość”;
- ✘ wykazać związek między ideą a życiem;
- ✘ posługiwać się ideą w opisie zjawisk;
- ✘ analizować opowieść autorską pod względem tematycznym, historycznym, formalnym i symbolicznym.

Metody pracy:

praca w zespołach • dyskusja • burza mózgów • analiza scen filmu • mapa myślowa • praca w parach

Środki dydaktyczne:

- ✘ film Feliksa Falka „Krótka historia jednej tablicy”;
- ✘ materiał pomocniczy – karta pracy ucznia.

Pojęcia kluczowe:

idea • etos • historia • naród • tożsamość

Uwagi:

Przed projekcją rozdaj karty pracy, które uczniowie wypełnią podczas oglądania filmu.

Przebieg zajęć:

1. Wyjaśnij uczniom, że w czasie lekcji będą analizowali wydarzenia z historii najnowszej, odwołując się do filmu Feliksa Falka „Krótka historia jednej tablicy”, a następnie zastanowią się nad znaczeniem idei w życiu narodu.

2. Przed projekcją poleć, by uczniowie, oglądając film, zastanowili się nad następującymi kwestiami:

- ✘ Jaką funkcję w filmie pełni tablica?
- ✘ Jakie wydarzenia historyczne zostały przedstawione w filmie?

3. Po projekcji poproś kilku uczniów o podzielenie się refleksjami. Wnioski zapisz na tablicy, powstrzymując się chwilowo przed ich komentowaniem. Uporządkuj wydarzenia historyczne podawane przez uczniów. Upewnij się, że wszyscy wiedzą, na czym polegał ruch Solidarność. Wypisując wydarzenia polityczne przedstawione w filmie, komentuj je razem z uczniami. W ten sposób zostanie opowiedziana historia Solidarności. Poproś uczniów o zannotowanie w zeszytach chronologii ruchu.

4. Zachęć uczniów do dyskusji nad rolą Solidarności w transformacji ustrojowej Polski. Zapytaj, czy reżyser za pomocą środków filmowych daje komentarz autorski do historii ruchu. Jeśli tak, to co o tym świadczy (tytuł filmu, wyraziste śródtytuły, scena licytacji, kolorystyka itp).

5. Następnie podziel uczniów na mniejsze grupy (w zależności od liczebności klasy), rozdaj im duże kartki papieru i flamastry. Poproś, by stworzyli mapę myślową pojęcia „idea”. Po zakończonej pracy każda z grup przedstawi efekty swoich działań.

Filmoteka Szkolna

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

6. Po każdej prezentacji zadawaj uczniom pytania skłaniające ich do ustalenia związku między ideą i jej uniwersalnością (bądź brakiem uniwersalności) a zwykłym życiem ludzi. W czasie rozmowy zastanówcie się także:

- ✗ Kiedy jakaś idea umiera i dlaczego?
- ✗ Jakie idee do dzisiaj są żywe w społeczeństwie, jakie umarły dawno temu, a jakie przed kilkoma-kilkudziesięcioma laty?
- ✗ Co w praktyce oznacza „życie” lub „śmierć” idei? Jaki jest związek idei z etosem?

7. Zapytaj uczniów, co ich zdaniem oznacza zwrot „zdradzić ideały”. Po tej wymianie poglądów nie dokonuj podsumowania. Ma ona raczej rozbudzić zapał polemiczny młodych ludzi.

8. Zaproponuj uczniom obejrzenie filmu raz jeszcze. Poproś, żeby tym razem zwrócili uwagę na pierwszą scenę, w której jest rysowana tablica (kolor czerwony z ludzi przechodzi na tablicę, odtąd tłum będzie wyłącznie szary), oraz na jej historię. Poleć uczniom, by w czasie projekcji wypełnili rozdane wcześniej karty pracy, a następnie w parach przedyskutowali odpowiedzi. Podczas pracy podchodź do par, które o to proszą, i wyjaśniaj ewentualne wątpliwości.

9. Poleć uczniom napisanie, w formie artykułu do gazety, odpowiedzi na pytania:

- ✗ Czy wizja reżysera jest gorzką opowieścią o porzuceniu ideałów Solidarności, czy też przedstawia pewien nieuchronny proces?
- ✗ Jak sądzisz, czy jest miejsce na etos solidarnościowy we współczesnym społeczeństwie polskim?

Materiał pomocniczy

Karta pracy ucznia

- ✗ Jaka była historia tablicy? Wymień przełomowe momenty jej „życia”. Zwróć uwagę na śródtytuły filmu.
- ✗ Jaką funkcję pełni w filmie? Czego jest symbolem?
- ✗ Czym tablica jest dla bohaterów filmu? W jakich okolicznościach się pojawia? Dlaczego?
- ✗ Czy można połączyć historię tablicy z historią Polski (nie tylko ruchu Solidarność)?
- ✗ Jakich kolorów użył Feliks Falk w swoim filmie? Jak sądzisz, co chciał wyrazić za ich pomocą? Zwróć uwagę na pierwszą scenę.

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

Filmoteka Szkolna

„Chleb” 2003 r.

Grzegorz Skurski 1939 – 2009

- reżyser filmów dokumentalnych, fabularnych i widowisk teatru telewizji, scenarzysta, aktor
- był taksówkarzem, pracował w wytwórni materiałów budowlanych, studiował zootechnikę, polonistykę, prawo, anglistykę
- do filmu trafił przez przypadek

Samodzielne obejrzenie filmu „Chleb”

Interpretacja filmu „Chleb”

- ❑ impresja filmowa
- ❑ krajobraz Europy Środkowej – warstwa wizualna
- ❑ podróżni wagonu kolejowego – warstwa dźwiękowa
- ❑ scena z przekazaniem chleba
- ❑ symbolika chleba

Chleb (2003)

Reż. Grzegorz Skurski

Danuta Górecka

Opis filmu

Impresja filmowa obrazująca drogę wielonarodowościowej grupy ludzi do obozu zagłady. Przez szparę wagonu wiozącego ich pociągu widać przepływający krajobraz. W środku słychać ciche modlitwy i rozmowy prowadzone w różnych językach. Czasem dochodzi płacz dziecka. Szpara wagonu nie jest na tyle duża, by zmieścić się w niej podany z zewnątrz bochenek chleba. Pozostaje tylko punktem widokowym.

(<http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=4218526>)

+ **Informacje o filmie**

Informacje o autorze filmu

Grzegorz Skurski (1939-2009)

Tadeusz Sobolewski w artykule „Zmarł Grzegorz Skurski” tak pisał o reżyserze filmu „Chleb”: „Amator życia. Niezwykła postać, bliska wielu ludziom z różnych środowisk. Reżyser dokumentalista, autor monodramów i słuchowisk radiowych, felietonista. Żadna z tych ról nie określa, kim był naprawdę. Sam siebie nazywał półżartem „najlepszym szoferem wśród reżyserów z racji stażu taksówkarskiego”. „Do tej pory – chwalił się – korzystam z opowieści, których przez dziesięć lat słuchałem zza kierownicy. Moje życie to ciągłe słuchanie i dosyć nieudolne przetwarzanie tego, co usłyszałem”.

(http://wyborcza.pl/1,75475,6574082,Zmarl_Grzegorz_Skurski_.html)

Film „Chleb” otrzymał w 2003 r. wyróżnienie na Warszawskim Festiwalu Filmów o Tematyce Żydowskiej.

Propozycje wykorzystania filmu podczas zajęć

Film można wykorzystać w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej na zajęciach:

- do dyspozycji wychowawcy,
- historii (szkoła ponadgimnazjalna),
- języka polskiego,
- wiedzy o kulturze (szkoła ponadgimnazjalna),
- religii,
- pozalekcyjnych (np. prowadzonych przez nauczyciela-bibliotekarza).

Tematy do dyskusji

- Jakie uczucia wywołuje film „Chleb”?
- Jak ten film został skonstruowany? Czy jest w nim akcja? Co składa się na ścieżkę dźwiękową filmu?
- Kim są bohaterowie filmu?
- Co możecie powiedzieć o sytuacji ludzi zamkniętych w wagonach? Co widzą? Co czują? Czego oczekują?
- Jaką rolę odgrywają nadzorcy?
- Co symbolizują wagony ukazane w filmie?
- Czy takie pociągi jeszcze jeżdżą? (Jeśli tak, to dlaczego nikt ich nie zatrzyma?)
- Która scena lub kadr filmu wydają Wam się szczególnie ważne?
- Jak interpretujecie zakończenie filmu? Co symbolizuje chleb? Co oznacza zmiana obrazu czarno-białego na kolorowy?
- Jakie ważne pytania warto postawić w związku z obejrzanym filmem?

Proponowane metody pracy

- korzystanie ze źródeł internetowych (np. wyjaśnienie pojęć: deportacja, Holocaust, Zagłada, eksterminacja, symbol, impresja filmowa);
- metoda hipotezy interpretacyjnej (uczniowie formułują problemy poruszane w filmie i krótko uzasadniają swoje propozycje; hipotezy zapisywane są na tablicy, a następnie weryfikowane przez klasę);
- elementy pogadanki heurystycznej, dyskusja;
- układanie pytań do filmu;
- analiza i interpretacja wybranych kadrów filmu;

Proponowane metody pracy

- korzystanie ze źródeł internetowych (np. wyjaśnienie pojęć: deportacja, Holocaust, Zagłada, eksterminacja, symbol, impresja filmowa);
- metoda hipotezy interpretacyjnej (uczniowie formułują problemy poruszane w filmie i krótko uzasadniają swoje propozycje; hipotezy zapisywane są na tablicy, a następnie weryfikowane przez klasę);
- elementy pogadanki heurystycznej, dyskusja;
- układanie pytań do filmu;
- analiza i interpretacja wybranych kadrów filmu;
- praca z tekstem poetyckim i biblijnym (w przypadku zajęć języka polskiego lub religii)
- omówienie wiersza Dana Pagisa (żydowskiego poety) „Zapisane ołówkiem w zamkniętym wagonie” w kontekście biblijnej historii o Kainie i Abla);
- działania twórcze (np. namalowanie plakatu przedstawiającego przesłanie filmu, wyrażenie za pomocą wybranych ćwiczeń dramowych i teatralnych symboliki chleba).

Pobierz scenariusz w formacie .pdf

Ćwiczenie czyni mistrza

Chcesz sprawdzić, jak edukacja filmowa wygląda w praktyce? Nic prostszego. Wykonaj z uczniami jedno z zaproponowanych zadań.

zadanie 1

Obejrzyj film Grzegorza Skurskiego „Chleb” (pakiet 1, lekcja nr 7), **WYŁĄCZAJĄC ŚCIEŻKĘ DŹWIĘKOWĄ**. Wycisz telewizor tak, aby od początku nie słyszeć żadnych dźwięków.

- Po pierwszej projekcji odpowiedz na pytanie: Czego dowiedziałeś/aś się o bohaterach filmu?
- Obejrzyj film drugi raz, tym razem w pełnej wersji, włącz dźwięk.
- Po drugiej projekcji odpowiedz na pytanie: Czego dowiedziałeś/aś się o bohaterach filmu?
- Zbierz wnioski wypływające z ćwiczenia: Jaką rolę w filmie może odgrywać dźwięk? Czy mogłabyś/mógłbyś przeprowadzić takie zajęcia ze swoimi uczniami? W jaki sposób należałoby to zrobić w klasie, o której myślisz?

zadanie 2

Obejrzyj z uczniami wybrany fragment filmu z pakietu **Filmoteka Szkolna** i przeprowadź jego analizę pod kątem głównych środków filmowego wyrazu – planów, ustawienia i ruchów kamery. Poproś uczniów, żeby przygotowali **scenopis** do wybranego fragmentu.

TRZY SCENY DO WYBORU:

- Fragment filmu „Dekalog. Jeden.” reż. Krzysztof Kieślowski
- Fragment filmu „Eroica” reż. Andrzej Munk
- Fragment filmu „Abel, twój brat” reż. Janusz Nasfeter

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji

filmowej w szkole.

O czym jest
ten film
- analiza
i interpretacja
filmu

Filmoteka Szkolna

Temat lekcji: Siła symbolu na podstawie filmów: „Chleb” (reż. G. Skurski), „Popiół i diament” (reż. A. Wajda) oraz „Krótka historia jednej tablicy” (reż. F. Falk)

Opracowała: Wioletta Wojczyszyn

Etap edukacyjny: szkoła podstawowa (klasy 7-8), szkoła ponadpodstawowa

Przedmiot: język polski

Czas: 2 godziny lekcyjne

Cele:

po lekcji uczeń powinien:

- oceniać i interpretować dzieło filmowe
- wskazać symbole występujące w filmach, wyjaśnić ich znaczenie oraz uniwersalizm
- porównywać różne teksty kultury pod kątem wspólnych motywów i wątków problemowych
- odczytać polityczne i społeczne przesłanie omawianych filmów
- znać ich kontekst historyczny,
- odczuwać potrzebę aktywnego uczestnictwa w kulturze
- znać sylwetki i twórczy dorobek poznanych reżyserów, w szczególności Andrzeja Wajdy
- znać gatunki sztuki filmowej: etiuda, impresja, film fabularny

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

Metody i formy pracy:

- dyskusja kierowana
- praca w grupach
- praca z fragmentem dzieła filmowego
- prezentacja

Materiały dydaktyczne:

- filmy: „Chleb” reż. Grzegorz Skurski, „Popiół i diament” reż. Andrzej Wajda, „Krótka historia jednej tablicy” reż. Feliks Falk
- baśń – „Choinka” H. Ch. Andersena,
- Jerzy Andrzejewski „Popiół i diament”

Przebieg lekcji :

Czynności metodyczne	Zakres treści
Uczniowie przedstawiają informacje zebrane w ramach zadania domowego	Informacje dotyczące dorobku artystycznego reżyserów omawianych filmów (zwrócenie uwagi na zasługi Andrzeja Wajdy w adaptacji literatury polskiej na język filmu np.: „Brzezina”, „Pan Tadeusz”, „Popioły”, „Zemsta”, „Panny z Wilka”, „Ziemia Obiecana”, „Wesele”) (3 minuty)

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filozofów Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

<p>„burza mózgów” - na podstawie poznanych definicji ze słowników i Internetu, uczniowie podają synonimy słowa symbol.</p>	<p>Symbol - metafora, abstrakcja, interpretacja, skojarzenie, przeciwieństwo dosłowności, odniesienie</p> <p>(2 minuty)</p>
<p>dyskusja kierowana</p>	<ul style="list-style-type: none"> • pierwszy z omawianych przez nas filmów p.t. Chleb jest impresją filmową, z czym kojarzy się Wam słowo impresja? (skojarzenia z młodopolskim kierunkiem artystycznym) • jakie znaczenie symboliczne ma chleb w polskiej kulturze? (zwyczaj witania chlebem i solą - rozpoczynanie nowego życia, dzielenie się chlebem- symbol przyjaźni i gościnności, upuszczony podnosi się z ziemi i całuje - gest szacunku; odwołanie do poezji np. C.K. Norwid Moja piosnka II; przysłowie - Kto chleb ciska, to go po śmierci będzie zbierał) • jakie określenia najcelniej nazywają Wasze wrażenia po obejrzeniu filmu? (poruszający, mocny, wstrząsający, smutny) • co symbolizują poszczególne obrazy? stukot kół, rozmowy w różnych językach, modlitwy, płacz dziecka - droga do obozu zagłady; ubytek w desce wagonu - okno na świat; komin lokomotywy - krematorium; wagon - barak obozowy; chleb - życie; chleb, który nie przechodzi przez kraty - brak nadziei i szans na życie; • dlaczego ostatni obraz nasycy się barwą? (kojarzy się ze współczesnością; chleb porzucony w trawie - przypadek?, marnotrawstwo?) • analiza gestu kolejarza (mechanicznie, rutynowo, bezrefleksyjnie podaje chleb, który nie może przejść przez kraty - gest pomocy przy jednoczesnej aprobacie istniejącego zła, prawdziwą pomocą byłaby - symbolicznie - likwidacja krat; podany w sposób jak robi to kolejarz, jest marnotrawstwem dobra - analogia do współczesności, w której naprawianie świata ogranicza się do jednorazowych gestów i akcji; brak wspólnoty, solidarności w walce ze złem; "dzisiaj też mogą jeździć takie pociągi") <p>(czas 15 minut)</p>

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

wykład informacyjny	<p>Wprowadzenie nauczyciela do analizy filmu pt. „Popiół i diament” powinno dotyczyć faktu, że film został nakręcony w czasach „odwilży” w 1958 r. Kontrowersje wokół filmu dotyczą interpretacji wydarzeń historycznych i sytuacji politycznej pokazanej w filmie. Najwięcej dyskusji wywołuje powieść Jerzego Andrzejewskiego będąca źródłem adaptacji filmowej. Nie wchodząc w subtelności polityczne i historyczne skomplikowanych czasów, kiedy kończy się wojna i rozpoczyna „nowa niewola”, skupmy się na uniwersalnym wymiarze niewątpliwie wartościowego pod względem artystycznym dzieła Andrzeja Wajdy.</p> <p>(czas 3 minuty)</p>
---------------------	---

www.filmotekaszkolna.pl

Filmoteka Szkolna

dyskusja kierowana	<ul style="list-style-type: none"> gdzie i kiedy rozgrywa się akcja filmu? przedstawcie główne wydarzenia składające się na treść filmu i wymieńcie głównych bohaterów, czy oglądaliście ten film z zainteresowaniem? Co poza historią opowiedzianą na ekranie może zaintrygować widza? które elementy filmu (ujęcia, sceny, sekwencje, obrazy) wywierają na Was największe wrażenia? (wymiana wrażeń powinna ujawnić pierwsze intuicje i sugestie interpretacyjne wskazujące na elementy symboliczne w filmie) <p>(czas 10 minut)</p>
--------------------	--

Filmoteka Szkolna

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

praca w grupach,

ocena koleżeńska

grupy prezentują wyniki swoich prac na dużych arkuszach papieru, pozostałe grupy odnoszą się do wypisanych haseł

- jak interpretujecie następujące sceny i motywy?

grupa I

- śmieć robotnika na drzwiach kapliczki,
- zaorane pole,
- postać Maćka w białej koszuli na tle maszerujących oddziałów armii radzieckiej,

-

grupa II

- rozmowy w ubikacji,
- scena z zapalonymi szklankami w barze,
- scena w kaplicy, Maciek odczytujący fragment wiersza Norwida,

-

grupa III

- scena w kaplicy, odwrócony krzyż,
- obrazy, portrety w salonie pani Staniewiczowej,
- bezpieczeństwa, błakający się biały koń,

-

grupa IV

- skrzypiąca szafa w mieszkaniu Staniewiczowej,
- motyw deszczu,
- śmierć Szczuki w ramionach Maćka na tle fajerwerków,

-

grupa V

- dziecko składające kwiatki w kaplicy,
- polonez w rytmie fałszywie grającej orkiestry,
- scena śmierci Maćka (białe prześcieradła poplamione krwią stado ptaków, śmietnik),

-

* każda z grup może zaproponować dodatkowo własną propozycję symbolicznej sceny i ją zinterpretować

(czas 20 minut)

Filmoteka Szkolna

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

dyskusja	<ul style="list-style-type: none"> z którą epoką literacką mieliście najwięcej skojarzeń ? dlaczego Maciek Chelmicki przypomina bohatera romantycznego ? (rozdarto wewnątrz, wierność przysiędze, honor, samotność, poczucie alienacji, indywidualizm) porównajcie postawy Maćka Chelmińskiego i Drewnowskiego? (Drewnowski - symbol konformizmu, karierowiczostwa, dostosowania się do każdej sytuacji bez względu na cenę) <p>(czas 8 minut)</p>
pokaz	<p>projekcja etiudy Feliksa Falka „Krótka historia jednej tablicy”</p> <p>(czas 5 minut)</p>
burza mózgów	<ul style="list-style-type: none"> zestawienie treści baśni Andersena „Choinka” z symboliką filmu (los upersonifikowanych przedmiotów, nastrój radości i smutku, ogromne zainteresowanie, poczucie opuszczenia, itp.) Co symbolizuje tablica z napisem „Solidarność”? (tablica jest symbolem tego, co narodziło się w świadomości Polaków w 1980 r. - wspólnoty, współpracy, jedności) <p>(czas 5 minut)</p>
praca w grupach uczniów wypisują na arkuszach papieru swoje skojarzenia dotyczące poddanego zagadnienia. Sprawozdawcy grup prezentują wyniki	<ul style="list-style-type: none"> dlaczego wspólnota nie wytrzymuje próby czasu ? dlaczego „zostaje odesłana do piwnicy”? czego wymaga się od wspólnoty ? (solidarności, wspólnego podejmowania decyzji, zdolności do ponoszenia ofiar, rezygnacji z partykularnych interesów, ciągłego dążenia do wolności, wolności nie zdobywa się tylko raz, odrzucenia konformizmu, odpowiedzialności za drugiego człowieka) <p>(czas 15 minut)</p>
podsumowanie	<ul style="list-style-type: none"> co wspólnego łączy trzy zaprezentowane filmy? (uczniowie powinni wskazać na słowo klucz, czyli symbol; każdy z nich „znaczył coś więcej niż znaczył”; poruszają problem wolności; dotyczą naszej historii) <p>(czas 5 minut)</p>

Filmowa lekcja miesiąca

wyselekcjonowane materiały dydaktyczne i filmy z bazy Filmoteki Szkolnej udostępniane bezpłatnie przez dwa tygodnie raz w miesiącu. Każdą lekcję miesiąca inicjuje webinarium dla nauczycieli, prowadzone przez filmoznawców Filmoteki Szkolnej. Szkolenie przygotowuje do przeprowadzenia samodzielnej lekcji filmowej w szkole.

SIŁA SYMBOLU - podsumowanie

- ❑ Buduje warstwę interpretacyjną filmu, nadaje głębsze znaczenie.
- ❑ Reprezentuje idee, postaci i/lub motywy w filmie.
- ❑ Osadzony jest w kontekstach kulturowych, społecznych, religijnych, itd.
- ❑ Może przybierać formę przedmiotu, postaci, dźwięku, koloru czy nawet konkretnej sekwencji scen, które w kontekście narracji filmowej odnoszą się do głębszych warstw tematycznych lub emocjonalnych.
- ❑ Przekazuje złożone idee w sposób wielowymiarowy.

Źródła ilustracji:

w prezentacji na prawach cytatu wykorzystane zostały kadry z filmów:

- ❑ „Chleb”, scenariusz i reżyseria: Grzegorz Skurski, zdjęcia: Zdzisław Najda, rok produkcji: 2003, źródło: <https://ninateka.pl/>
- ❑ „Krótka historia jednej tablicy”, scenariusz i reżyseria: Feliks Falk, zdjęcia: Edward Kłosiński, rok produkcji 2005, źródło: <https://ninateka.pl/>
- ❑ „Popiół i diament”, reżyseria Andrzej Wajda, scenariusz: Jerzy Andrzejewski, Andrzej Wajda, zdjęcia: Jerzy Wójcik, rok produkcji: 1958, źródło: <https://35mm.online/>

zdjęcia ekranu stron:

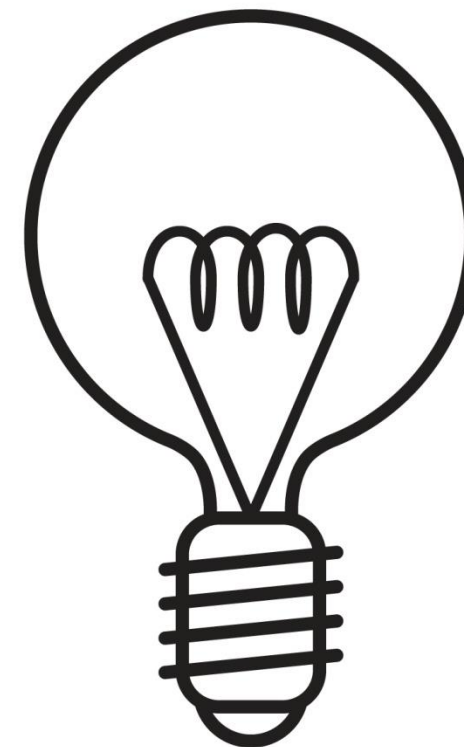
Centrum Kultury Filmowej im. Andrzeja Wajdy <https://vod.warszawa.pl/instytucja/ckf>

Edukacja Filmowa <https://edukacjafilmowa.pl/>

a także fotografie:

- ❑ portret Andrzeja Wajdy, autor: Roman Sumik, źródło: Fototeka, © FINA
- ❑ portret Feliksa Falka, autor: Silar, źródło: Wikipedia, licencja Creative Commons

Dziękuję za uwagę

Anna Równy